

LENGWALOPEGO LA MELLO YA TLHAGA

Lengwalopego le le phatlaladitšwe ke ba Kgoro ya Merero ya tša Meetse le Kagodikgwa

Melawana ya diFPA e šetše e phatlaladitšwe gomme ba Kgoro ya Merero ya tša Meetse le Kagodikgwa ba itokišeditše go ngwadiša diFPA. Re leboga dikakanyo le ditshwayaswayo tša lena lebakeng la ge tshepedišo ya go hlama melawana ye e phethwa.

BOINGWADIŠO BJA DIFPA BO TLA THUŠA GO THIBELA MELLO YA TLHAGA.

Melawana ye e dumelelago Mekgato ya Boitšhireletšo Mellong (**diFPA** – Fire Protection Associations) go ngwadišwa le go matlafatšwa ke ba Kgoro ya Merero ya tša Meetse le Kagodikgwa (**DWAF** – Department of Water Affairs and Forestry) e phatlaladitšwe ka 16 Mei 2003 gomme ya thoma go dirišwa ka 1 Agostose 2003.

Mekgato ya Boitšhireletšo Mellong (diFPA) ke mekgato ya boithaopo ye e bopšago ke bengmabu go bonela pele, go thibela, go laola le go tima mello ya tlhaga ka fase ga Molao wa Setšhaba wa Mello ya Tlhaga wa 1998 (National Veld and Forest Fire Act of 1998). Ngwaga le ngwaga mello ya tlhaga ye e sa laolwego e hlola tshenyho ya go šiiša ya thoto, maphelo le tikologo. Ngwaga wo mongwe le wo mongwe go hlaga mahu mellong ya tlhaga dithokweng le dithabeng. Batho ba ba dulago dinageng tša magaeeng ba hlōrišwa ke tahlegelo ya phulo, maruo gammogo le metse ya bona mo dihlang tša ngwaga tšeo di hloilwego ke tlhaga. Intaseteri ya tša Kagodikgwa le yona e senyegelwa kudu ka mehla.

Go itokišetša melao ye, bengmabu mo nageng ka bophara ba ile ba hloma diFPA – DWAF e amogetše dikgopelo tša boingwadišo tše fetago 60 ka palo; bontši bja tšona bo tšwa Kapa-Bohlabela le Kapa-Leboa. Dihlopha tše dingwe gape tše e ka bago tše 40 le tšona di laeditše maikemišetšo a go hloma diFPA ditikologong tša gabobona.

DWAF e itokišeditše go ngwadiša diFPA gomme e šetše e na le tsela ye e hlametšwego taolo ya boingwadišo ka mokgwa wa *web* (khomphutheng). Bakgopedi bao ba tladišego diforomo tša maleba, tše di lego gona diofising tša DWAF, ba tla leta lebaka la matšatši a a sa fetego a 30 pele ba ka ngwadišwa. Go na le baeletši ba tša Mello ba ba hlahletšwego go thuša batho go bopa diFPA mo nageng ka bophara. Boingwadišo bja FPA bo e kgontšha go thwala Mohlankedi wa tša Boitšhireletšo Mellong (**FPO** – Fire Protection Officer) yoo a nago le maatla a go šoma bjalo ka Mohlankedimogolo wa FPA yeo.

FPA ye e ngwadišitšwego e na le maatla le mešomo ye mmalwa. Go no fa mohlala, FPA e swanetše go tšweletša le go diriša leano la go laola mello ya tlhaga. Maikemišetšo a leano le ke go fokotša dikotsi tša mello ya tlhaga tikologong ya gabobona, gomme ba swanetše go šomišana gabotse le ba diFPA tša kgauswi le bona. DiFPA di swanetše go thuša gape le batho ba metse ya kgauswi go thibela le go laola mello ya tlhaga.

Melawana ye e bontšha gabotse tshepedišo ya go hloma FPA, gomme gona moo go yona go na le mohlala wa molaotheo. Tshepedišo ya go dira kgopelo ya go ngwadiša FPA goba FPO le yona e gona, gona ka mo melawaneng. Dikhopi tša melawana ye le tša diforomo di ka hwetšwa ofising efe kapa efe ya DWAF. Diaterese le dinomoro tša diofisi tša DWAF di letlakaleng la 4.

Baeletši ba tša Mello ba DWAF ba hlahletšwe go thuša bengmabu go bopa diFPA

TŠOHLE TŠE LE SWANETŠEGO

Na ke bomang ba ba kago bopa FPA?

Sehlopha se sengwe le se sengwe sa beng bao ba dumago go šomišana mmogo go bonela pele, go thibela, go laola, le go tima mello ya tlhaga se ka bopa FPA.

Mong ke mang?

Mong ke mongmabu ofe kapa ofe yo a nago le lengwalobohlatse la bong, mohiri goba motho yo a nago le maatla a semmušo a go laola naga, khuduthamaga ya motse, molaodi wa mabu a mmušo (go akaretšwa mabu a SANDF) goba bommaditesla ba ba kgethilwego ke beng, le ba mmušoselegae.

Na ke gapeletšega go ba leloko la FPA ge e ka bopša tikologong ya gešo?

Boleloko bja FPA ke boithaopo go bengmabu ka bontši. Boithaopo bjo bo tswalwa ke molaotheo wa naga woo o dumelelago motho tokologo ya kamano. Se sengwe gape ke gore ka boithaopo bjo, bengmabu ba swanetše go ikgafela go šomišana mmogo ka di FPA. Ge e le beng ba mabu a mmušo le a mmasepala bona ba swanetše go tsenela diFPA ge di ka bopša tikologong ye ba lego go yona. Mo go akaretšwa le bao ba laolago mabu ao ba a swaretšwego ke mmušo ka trasteng.

Na mellwane ya FPA e swanetše go ba efe?

Molao o re tikologo ye go bopšago FPA go yona e swanetše go swana ka setlwaedi le mehuta ya dikotsi tšeo di atišago go hlolwa ke mello ya tlhaga; e swane ka klaemete, mehuta ya dikgwa le dimela tše dingwe. Tikologo ye e lego taolong ya FPA ye e itšego ga se ya swanela go ba ye kgolo kudu mo e ka paledišago FPA go phetha mešomo ya yona ka tshwanelo; le gona e se ke ya ba ye nnyane kudu mo e ronanago le ditshenyegelo tša go bopa FPA. Molao ga o tlame batho kudu malebana le taba ye, go tla no ya ka maemo le mabaka a FPA ye nngwe le ye nngwe.

Na go diregang ka Dikomiti tša Taolo ya Mello (diFCC – Fire Control Committees)?

DiFPA di šoma legatong la diFCC tše di ilego tša hlongwa go ya ka Molao wa Dikgwa wa 1984 (Forest Act of 1984). DiFCC le tšona di ka dira dikgopelo tša go ingwadiša bjalo ka diFPA, ka fase ga Molao wo mofsa.

Na ke mang yo a tlogo lefela ditshenyegelo tša ge go bopša diFPA?

DiFPA di swanetše go bopša fela ge e le gore ditshenyegelo tša go di bopa di fekeetšwa ke mehola ye di ka e tlišago. Ge go le bjalo gona diFPA di swanetše go kgoboketša tšhelete ka go kolekiša maloko. FPA e tla ikgethela mokgwa wo e ratago go kgoboketša mašeleng ka wona; e ka no tšea sephetho sa ge eba e bona go na le maloko a a sego a swanela go kolekišwa. FPA e ka kgoboketša tšhelete e šomiša Polane ye e Kopantšwego ya Tlhabollo (IDF – Integrated Development Plan) ya mmušoselegae le Sekhwama

sa Selegae sa Taolo ya Dikotsi . DWAF e kgona go fa diFPA tšhelete le thušo mo go swanetšego.

Na ke swanetše go dirang ge ke nyaka go hloma FPA?

Bathomi ba FPA ba swanetše go bona gore ba rerišana le batho ka moka bao ba kago amega mabapi le go bopa FPA. Go swanetše go rerišanwa le ba Taolo ya Dikotsi le Mohlankedimogolo wa tša Mello; ga ešita le bengmabu ba bagolo ka moka. Legato la mathomo ge go hlongwa FPA ke go swara kopano ya go thoma. Melawana e bontšha gabotse dinyakwa tša kopano ye bjalo. Kopanong ye ya go thoma ke moo bengmabu ba boutelago tlhongo ya FPA semmušo. Bathomi ba kopano ya go thoma ba swanetše go dira ka mo ba ka kgonago go mema bengmabu ba tikologo ya bona ka moka gore ba tle kopanong.

Ke ka lebaka la eng FPA e swanetše go ngwadišwa?

FPA e ngwadišetšwa gore e kgone go ba le ditshwanelo tša gore e thušwe, go ya ka Molao le gore e fiwe maatla le mešomo ye e beakantšwego ke Molao wo – Go fa mohlala, FPA ye e ngwadišetšwego e ka dira melawana ye e tlamago maloko, go swana le gore na go ka itokišetšwa neng le gona bjang ditlhaselo tša mello.

Na FPA e ingwadiša bjang?

Go na le magato a mabedi tshepedišong ya go ingwadiša. La mathomo ke go tlatša Foromo 1 “Kgopelo ya go ngwadiša Mokgatlo wa Boitšhireletšo Mellong”, go hwetša tumelelo go DWAF. Lebaka ke gore pele diFPA di ka senya nako ye ntši le maitapišo a go tlatša Foromo 2, ba Kgoro ba swanetše go ba le nnete ya gore dinyakwatho tše nne tša popo ya FPA di kgotsofaditšwe. Tšona šedi:

- Leina la FPA le swane le nnoši;
- Tikologo ya FPA e be ye e lebanego (e se be ye nnyane kudu, goba ye kgolo kudu, le gona e se ke ya wela ka go ye nngwe);
- Go se ke gwa ba le FPA ye nngwe tikologong yeo;
- Ba mmušoselegae ba tsebe ka ga go bopša ga FPA yeo.

Legato la bobedi ke go tlatša le go iša Foromo 2 “Kgopelo ya go ngwadiša Mokgatlo wa Boitšhireletšo Mellong le Mohlankedi wa tša Boitšhireletšo Mellong”, gotee le mangwalo a a latelago:

- Metsotso ya kopano ya go thoma;
- Molaotheo wa FPA;
- Polane ya kgwebo ya FPA ya lena, yona e akaretša leano le melawana ya taolo ya mello ya tlhaga.

Na Tona o tlo ngwadiša neng FPA?

Tona o swanetše go kgotsofala gore FPA e tla kgona go phetha mešomo ya yona ye e lego ka fase ga Molao le gore FPA e bontšha e na le boemedi bja tikologo yeo ka moka. Foromo 2 e kgonthiša gore Tona a be le tshedimošo ye e lekanego ye e ka mo hlahlago. Tsela

GO DI TSEBA MABAPI LE DiFPA

ye kgolo yeo ka yona Tona a ka kgonago go bona ge eba FPA e na le bokgoni ke polane ya kgwebo, yeo e hlametšwego go phethagatša mešomo ka moka ye e nyakegago go di FPA go ya ka Molao.

Na polane ya kgwebo ke eng?

Mo kgaolong ya 5 ya Molao go tšweletšwa gabotse mešomo ya FPA. Polane ya kgwebo e swanetše go laetša ka moo wo mongwe le wo mongwe wa mešomo ye o tlogo phethagatšwa ka gona. Go fa mohlala, Molao o re FPA e swanetše go tšweletša le go diriša leano la taolo ya mello ya tlhaga tikologong ya yona. DWAF e tšweleditše mošupatsela wo diFPA di kago o šomiša go dira dipolane tša tšona tša kgwebo, tšeo di swanetšego go hlangwa ka tlhatlologano godimo ga senyakwakgolo sa leano la go laola mello ya tlhaga. Leano le le swanetše go ithekga ka mokgwa wo o tlogo šomišwa go senka le go laola dikotsi. Mošupatsela wo o bea dinyakwa le kago ye e nyakwago ke Kgoro, gore yona Kgoro e tle e kgone go lekanyetša le go amogela polane ya kgwebo, ka go realo ya kgotsofala gore FPA e tla kgona go phetha mešomo ya yona. Dikhopi tša mošupatsela wo di gona ofising efe kapa efe ya DWAF. Baeletši ba tša mello ba DWAF ba ka thuša diFPA go itirela polane ya kgwebo.

Go tšea nako ye kaakang go ngwadiša FPA?

DWAF e tšea matšatši a a sa fetego a 30 go šoma Foromo 1, gomme ya dumelela diFPA go tšwela pele go tlatša Foromo 2. Ge Foromo 2 e išitšwe, DWAF e nyaka matšatši a mangwe gape a 30 go e lekola. Ge Tona a dumela gore FPA e ngwadišwe, FPA yeo e tla fiwa nomoro ya boingwadišo le lengwalo la bohlatse, ya napa e le ge e tsentšhitšwe ka rejistareng ya diFPA. Ge Tona a ka tšea sephetho sa go se ngwadiše FPA, o swanetše go fa mabaka gomme a laetše gore na FPA e ka dirang go alafa mafokodi a yona.

Na Mohlakedi wa tša Boitšhireletšo Mellong (FPO) ke mang?

Mohlakedi wa tša Boitšhireletšo Mellong ke Mohlankedimogolo wa FPA gomme o na le maatla a mmalwa ka fase ya Molao. Maatla ao a akaretša gore o kgona go hlokomela twantšho ya mollo tikologong ya FPA yeo a lego go yona. Ge go na le tirelo ya tša mello gomme Mohlankedimogolo wa tša mello (CFO – Chief Fire Officer) a ikemišeditše go ba FPO, gona o tla napa a bewa go ba FPO ya moo. Ge tirelo ya tša mello e se gona goba ge CFO a sa nyake go bewa FPO, FPA e ka ikgethela motho yo mongwe fela go ba FPO.

Na Mohlakedi wa tša Boitšhireletšo Mellong o swanetše go ngwadišwa?

FPO o swanetše go dira kgopelo go Molaodikakaretšo (DG – Director General) wa DWAF ka Foromo 2. DG o tla ngwadiša FPO ge a na le nnete ya gore FPO o tla kgona go tsentšha Molao tšhomišong ka tsela ya maikarabelo. DG o tla lebelela makgoni a FPO le thekgo ye a tlogo e fiwa ke bakgathatema ba bangwe goba FPA-kakaretšo.

DITSHENYEGELO LE DIPOELO TŠA DiFPA

Go tlo ba le ditshenyegelo ge go bopša diFPA, le ge e ka no ba tshenyegelo ya nako ye go swarwago dikopano ka yona. Mola FPA ya ngwadišwago, Molao o e gapeletša go begela Tona dipalopalo tša mello le go tšweletša tshedimošo ye e nyakegago go lokiša le go tšwetša pele lenaneo la tekanyetšo ya dikotsi tša mello. Go dira pego ye ga go fapane le seo FPA ka boyona e bego dutše e tla se dira go hlokomela taolo ya yona gabotse.

Ga se maikemišetšo a Molao wo gore diFPA di bopše le ge e le gore ditshenyegelo tša tšona di feta mehola ye di tlogo e tšwela maloko. DiFPA di swanetše go efoga ditshenyegelo tše di fetago mehola; ka fao di swanetše go hlongwa ditikologong tšeo ditiragalo tša dikotsi tša mello ya tlhaga di dirago gore e be toka go senyegelwa ka go beakanya le go tšwetša pele mekgatlo ye bjalo. Gore maemo a dikotsi ke a toka go hloma diFPA go tla senkwa gwa ba gwa tšewa sephetho gona tikologong yeo.

Mehola ya diFPA

- Mehola ya tšhomišanommogo go lwantšha le go thibela mello ya tlhaga, go šomišwa maano a taolo ya mello ya tlhaga ao a tšweleditšwego ke FPA.
- Go boloka mašelang ka go se abe ditirelo tša go swana felo go tee. Mohlala, maano a taolo ya dikotsi le mananeo a pabalelo ya tša temo.
- Melawana ye e beilwego ke diFPA e tla šireletša maloko.
- Bahlankedi ba tša Boitšhireletšo Mellong ba filwe maatla a go bea maemo a Molao le melawana ye e tlogo šireletša maloko.
- Dikeletšo le thušo go maloko gore a kgone go kgotsofatša dinyakwa tša Molao go itokišetša go lwantšha mello, go akaretšwa le go kaonafatša makgoni.
- Kaonafalo ya dikgokagano gare ga maloko, mohl. Mabapi le maemo a kotsi ya mollo.
- Kgonagalo ya go imologa maitekelong a a itšego a thibelo, bjalo ka go itokišetša tlhaselo ya mello, go ya ka diteng tša leano la taolo ya mello ya tlhaga, bjalo ka ge le tšweleditšwe ka polaneng ya kgwebo.
- Phokotšego ya dikotsi tšeo di hlolwago ke mello ya tlhaga ge maatla a maloko a oketšega.
- Go fihlelela dinyakišišo tše di dumeletšwego ke Tonakgolo mabapi le go thibela le go lwantšha mello ya tlhaga, ga ešita le go šomiša mello ye e laolwago taolong ya pabalelo ya dikgwa.
- Ge go ka ba le kleime (pako) ya selegae ka baka la ge mollo wa go tšwa ka nageng ya leloko o senyeditše goba o lobišitše motho yo mogwe, go ka se gononelwe gore ke ka baka la go se šetše ga leloko leo.

MALEBIŠA A FPA YE ŠETŠEGO E ŠOMA

A re itokišeng – FPA e tšweleditše dikago le mekgwa ya go thibela le go lwantšha mello ya tlhaga

- Go tšweletša leano la taolo ya mello ya tlhaga go dira gore monagano wa motho yo mongwe le yo mongwe o dule o lokile.
- Leano la taolo ya mello ya tlhaga le na le tekanyetšo ya maleba ya dikotsi le kgonagalo ya ditlhaselo;
- Go bewa mekgwa ya go itšhireletša le ya go thibela mello;
- Melawana e a kwanelwa gomme ya dirišwa: didirišwa di a lokišwa, bašomedi e ba ba ba hlahlilwego, tšohle ka semolao;
- FPO e ngwadišitšwe gomme e filwe maatla ka fase ga Molao;
- Mokgwa wa Temošo wa Tšhoganetšo (NFDRS) o a šoma, wa tsebagatšwa, wa tsepama (melawana le ditlwaelo);
- Kgokagano e sepela gabotse gare ga maloko, FPA, ba ditirelo tša Mello le ba ditirelo tše dingwe.

A re lebeleleng tsela – FPA e beakanyeditšwe go lwantšha mello ya tlhaga

- Beng ba tseba melawana le maikarabelo gomme ba itlwaeditše tšona;
- Bangwe le bangwe mo go ba Ditirelo tša Mmasepala tša Mello le ba Taolo ya Dikotsi ba tseba seo e lego mošomo wa bona – go bile go beilwe maano a komana-madula-a-bapilwe mabapi le mello ya tlhaga;

- Go kwanetšwe gore go tla thušanwa, go akaretšwa le diFPA tša kgauswi;
- Go na le thekgo go tšwa go FPA-kakaretšo (mohl. Thekgo ya eriale)
- Disentara tša go šomela tše di hlakanetšwego di thuša go lomaganya didirišwa;
- JOC e ka fase ga taolo ya motho o tee, mohl. FPO.
- Mekgatlo ka moka ye e amanago le twantšho ya mello e a akaretšwa gomme baemedi ba yona ba fiwa maatla a go tšea diphetho.
- Go gatelelwaa tomaganyo – kgokagano, didirišwa, bj.bj.

A RE YENG! – FPA e tseba gore e araba bjang

- Bjalo ka ge ba hlahlilwe go laola ditiragalo tša motheo tša mello ya tlhaga, baetapele ba tša mello ba tseba se ba tlogo se dira le gore ba tlo se dira bjang;
- Ditshepedišo tša go namelela di beilwe – gore taelo e fetišetšwa bjang godimo, go fa mohlala, go tloga go Mong go ya go FPO le Profenseng;
- Ditshepedišo tša motheo di a tsebega gomme di a dirišwa;
- Dipeakanyo di beilwe, mohl. Peakanyo ya go latišiša didirišwa;
- Ditirelo tša tšhoganetšo di tla hlokomela ditlamorago tša mello ya tlhaga (taolo ya sephethephethe, go tšhabišwa, bj.bj.)

Lengwalopego la mello ya tlhaga le le ikgethilego ka ga diFPA

Lengwalopego le le ikgethilego ka ga diFPA le hwetšwa diofising tša DWAF. Lona le loketše mang kapa mang yo a thomago goba a thušago FPA. Le ngwadilwe ka Seisimane le ka Seafrikanse gomme le na le tshedimošo le mošupatsela mabapi le ditaba tše dintši tše o swanetšego go di tseba ge o thoma FPA goba šetše o le ka gare ga yona. Ditaba tšeo di akaretša tše di latelago:

- Kakaretšo ya melawana mabapi le diFPA;
- Mokgwa wa go swara kopano ya go thoma;
- Mokgwa wa go ngwadiša FPA – gore diforomo 1 le

2 di tlatšwa bjang;

- Ke eng se se swanetšego go ba ka molaotheong le ka pegong ya ngwaga ya FPA;
- Dikelo tše di tlogo šomišwa ge go ngwadišwa diFPA le diFPO.

Go na le kgaolo ye e lebanego dipolane tša kgwebo tša diFPA. Ka kgaolong yeo go na le:

- Kakaretšo ya dinyakwa tša polane ya kgwebo;
- Magato a tshenko ya dikotsi tša mello ya tlhaga.

OFISI YA SETŠHABA LE TŠA DILETE TŠA KGORO YA MERERO YA TŠA MEETSE LE KAGODIKGWA

	Aterese	Mogala	Fax
National	Waterbron Building, 191 Schoeman St, Pretoria	012 336 6692	012 336 6660
Eastern Cape	2 Hargreaves Avenue, King Williams' Town	043 604 5400	043 604 5587
Free State	2nd floor, Sanlam Plaza Building Cnr East Burger and Maitland Street, Bloemfontein	051 430 3134	051 430 8146
Gauteng	15th floor, Sanlam Plaza East Building, 285 Schoeman St, Pretoria	012 392 1300	012 382 1304
KwaZulu-Natal	185 Longmarket St, Pietermaritzburg	033 342 8101	033 394 1849
Limpopo	Magistrates Building, Magistrates St, Makhado	015 516 0201	015 516 1062
Mpumalanga	5th floor Prorum Building, corner Brown and Paul Kruger St, Nelspruit	013 759 7300 013 759 7385	013 755 4003
North-West	1st floor Motsoedi House, Dr James Moroka Drive Mmabatho	018 384 3270 018 381 3480	018 381 7407
Northern Cape	Cnr Knight and Stead St, Kimberley	053 831 4125	053 831 5682
Southern Cape	Demar Center, Main Street, Knysna	044 382 5466	044 382 5461
Western Cape	17 Strand St, De Goede Hoop Park, Bellville	021 950 7100	021 946 3664

